

KAS YRA NEHIUMISTINĖ PRIEŽASTINGUMO TEORIJA?

Vytautas Grenda

Vilniaus universiteto
Filosofijos istorijos ir logikos katedra
Universiteto g. 9/1, LT-01513 Vilnius
Tel. (370 5) 266 76 17
El. paštas: Vytautas.Grenda@fsf.vu.lt

Straipsnyje nagrinėjamos dabartinės analitinės priežastingumo filosofijos kontroversijos. Remiantis paplitusia „hiumišku“ (D. Hume’o tradicija sekančių) ir „nehiumišku“ teorijų perskyra, įvardijami pagrindiniai teiginiai, dėl kurių nesutaria šių teorijų autoriai. Pateikiama šių teorijų metafilosofinė analizė, kurioje aptariami hiumišku ir nehiumišku principų tarpusavio santykiai. Teigiama, kad lemiamas dalykas nagrinėjamos kontroversijos yra priežastingumo reduktyvizmo priėmimas arba atmetimas.
Reikšminiai žodžiai: priežastingumas, analitinė filosofija, Davidas Hume’as.

Dabartinės analitinės priežastingumo filosofijos tekstuose Davido Hume’o pavardė minima labai dažnai. Daug autorių jį laiko savo „sąjungininku“ ar oponentu, vadina save ir kitus „hiumistais“, „nehiumistais“ ar net „antihiumistais“. Šių terminų populiarumas rodo, kad norint geriau suprasti šį diskursą reikia patikslinti, kas turima omenyje juos vartojant.

Kaip parodysime, tokiems žodžiams ne visada suteikiama ta pati prasmė. Tačiau vis dėlto galima manyti, jog egzistuoja baigtinis skaičius nūdienių pagrindinių filosofinių tendencijų, kurios, daugumos filosofų nuomone, akivaizdžiausiai prieštarauja Hume’o priežastingumo teorijos dvasiai. Šiame tekste, atlikę tam tikrą analitinės priežastingumo filosofijos diskurso analizę, pirmiausia įvardysime tokias nehiumistines tendencijas ir jų atstovus. Tuo remdamiesi sieksime tiksliau suformuluoti galimus

teorijų „hiumiškumo“ ir „nehiumiškumo“ kriterijus ir nustatyti jų santykius: kurie kriterijai yra svarbesni, o kurie – antraeiliai.

Toks metafilosofinis tyrimas yra reikalingas būtent dėl „hiumizmo“ termino paplitimo ir jo daugiareikšmiškumo. Tiesiog teigti, kad dabartinėje priežastingumo filosofijoje susiduria hiumiški ir nehiumiški principai, yra iš esmės teisinga, bet neinformatyvu. Norint tyrinėti pagrindines šio diskurso kontroversijas, reikia tiksliau įvardyti tokius principus ir nustatyti jų santykius.

Analitinėje priežastingumo filosofijoje tokie tyrimai nėra dažni. Šioje tradicijoje daugiau dėmesio skiriama pačių teorijų kūrimui, o pastabos mums rūpima tema išdėstomos beveik vien publikacijų įvadinėse dalyse. Net ir apžvalginio turinio tekstai paprastai skiriami konkrečių žymiausių priežastingumo teorijų

analizei, o ne grindžiami tų teorijų autorių tekstuose aptinkamų terminų vartosenos tyrimais.

Tokiame kontekste kiek išsiskiria S. Psillos tyrimas. Jame yra keliamas šio straipsnio pavadinime pateiktas klausimas, taip pat įvardijami „hiumiškumo“ kriterijai (2002: 3–8, 127–133). Vis dėlto jame nepakankamai atsizvelgiama į kai kuriuos toliau aptarsimus nagrinėjamos problematikos aspektus – pavyzdžiui, egzistuojančias priešastingumo reduktyvizmo formas, projektyvistinių priešastingumo teorijų specifiką. (Beje, šis tekstas nėra vien metafilosofinis. Tai yra dar ir priešastingumo filosofijos diskurso dalis, todėl jis bus vienas mūsų tyrimo objektų.)

Priešastingumo problematika intensyviai diskutuojama daugelyje filosofijos sričių. Čia nagrinėjama tema sąmoningai kiek susiaurinsime, atlikdami daugiausia ontologinių, o ne epistemologinių ar metodologinių diskusijų analizę.

Norint atsakyti į šio straipsnio pavadinime iškeltą klausimą, pirmiausia reikia atsakyti, kas yra hiumistinė priešastingumo teorija. Tam skirsime pirmą skyrelį. Tolesnę tyrimo struktūrą padiktuos jame įvardytos tipiškos hiumistų pažiūros. Nagrinsime nehiumistines teorijas dviem aspektais – pagal tai, kokias pažiūras jų autoriai *atmeta*: antrame skyrelyje analizuosime įvairias bendrybinės priešastingumo sampratos atmetimo formas, o trečiame – reduktyvizmo atmetimo formas.

1. Nehiumistų kritikos taikiny: „klasikinis“ XX a. hiumizmas

Iš pirmo žvilgsnio atrodytų, kad jei siekiame įvardyti, kas yra šiuolaikinė nehiumistinė priešastingumo teorija, reikėtų tiesiog atsigręžti į paties Hume'o tekstus ir lyginti juose ginamus teiginius su šiuolaikinių teorijų teiginiais. Tačiau tokia strategija mūsų tikslams nėra visiškai

tinkama. Mat norint ja vadovautis iškiltų sudėtingas, atskiro tyrimo reikalaujantis klausimas: kokia Hume'o tekstų interpretacija yra adekvačiausia? Konkrečiau: ar tikrai pagrįsta priskirti Hume'ui pažiūras, kurias šiandien įprasta vadinti „hiumistinėmis“?

Vadindami vieni kitus „hiumistais“ ar „nehiumistais“, kai kurie priešastingumo filosofijos autoriai šiandien siekia nuo tokio klausimo atsiriboti (pavyzdžiui, Carroll 1994: 28–29; Menzies 1998: §2; Psillos 2002: 56). Palikus deramos Hume'o interpretacijos klausimą jo tekstus tyrinėjantiems specialistams, pritariama (arba nepritariama) tiesiog „hiumizmui“ – filosofinei pozicijai, kuri susiklostė mėginant analitinės filosofijos kalba suformuluoti ir plėtoti tas pažiūras, kurios Hume'ui yra įprasta priskirti remiantis populiariausiomis ir įprasčiausiomis (nors galbūt ir ne pačiomis adekvačiausiomis¹) jo tekstų interpretacijomis². Pritardami tokiam požiūriui į Hume'o filosofijos ir hiumistinės filosofijos santykį, į šio straipsnio pavadinime iškeltą klausimą atsakysime atsižvelgdami būtent į tai, kas teigiama hiumizmo tekstuose. Taigi, kas dabartinėje filosofijoje paprastai laikoma hiumizmu?

Į tai atsakyti kur kas paprasčiau nei į analogišką klausimą apie „nehiumizmą“. Hiumizmu paprastai laikomi (pavyzdžiui, Ehring 1997: 4; Hausman 1998: 43–44; Menzies 1998: §4; Psillos 2002: 4; Spohn 2004: §3; Strawson 1992 (1989): 8) įvairūs vadinamosios reguliarumo

¹ Esama Hume'o specialistų, tvirtinančių, kad įprastinė šio autoriaus tekstų interpretacija yra netinkama – paties Hume'o priešastingumo teorija nebuvo hiumiška (pavyzdžiui, Strawson 1992 (1989): 7). Žinoma, tai teigdami jie priima prielaidą, kuri daroma ir mūsų tyrime: kad pasakymas „hiumiška priešastingo teorija“ turi nusištevėjusią prasmę.

² Būtent tokiomis interpretacijomis (pavyzdžiui, Jenkins 1992: 38–67; Mackie 1980: 3–28; Psillos 2002: 19–56) vadovausimės ir šiame tyrime.

teorijos (*regularity theory*) variantai. Trumpai tariant, tokioje teorijoje priešastingumas – tai ne kas kita kaip pastovi įvykių sąsaja. Šios teorijos apologetai įkvėpimo semiasi iš šių Hume'o žodžių: „Priežastį mes galime apibrėžti kaip 'objektą, ankstesnį už kitą ir gretimą jam, ir, be to, visi į pirmąjį panašūs objektai yra tokiuose pačiuose pirmumo ir gretimumo santykiuose su tais objektais, kurie panašūs į antrąjį“ (1986 (1739): 220 [I.III.14]).

Analitinėje filosofijoje ši mintis dažniausiai formuluojama taip: tai, ar dviejų įvykių *c* ir *e* seka yra priežastinė, priklauso nuo to, ar po tokių įvykių kaip *c* reguliariai eina tokie įvykiai kaip *e*. Tokia priešastingumo samprata paremtos teorijos, išdėstytos daugiausia loginių empiristų ir jų bendraminčių tekstuose (pavyzdžiui, Ayer 1976 (1973): 179–183; Braithwaite 1960 (1953): 293–318; Hempel 1965: 347–349; Nagel 1961: 73–75) gali būti vadintos „klasikiniu“ XX a. analitinės priežastingumo filosofijos hiuizmu. Dažniausiai šių teorijų autoriai siekė priežastingumo sąvoką išanalizuoti ar paaiškinti pasitelkę gamtos dėsnio sąvoką ir vadovaudamiesi daugmaž tokia idėja: įvykis *c* yra įvykio *e* priežastis, jei įmanoma iš *c* konstatuojančio teiginio, tam tikrų gamtos dėsnių teiginių ir pradines sąlygas aprašančių teiginių konjunkcijos dedukuoti *e* konstatuojantį teiginį (Lewis 1986 (1973): 159–160; Mackie 1980: 232)³.

Tokią teoriją galima derinti (plg. Nagel 1961: 55–56) su mintimi, kad nors priežastingumas iš tikrųjų yra ne kas kita kaip nuolatinė

įvykių sąsaja, tačiau dauguma žmonių kasdienybėje klaidingai mano, kad tai yra kažkas „daugiau“ (kalbant Hume'o terminais – „būtinasis ryšys“). Todėl galima sakyti, kad hiuizmiška regularumo teorija „subjektyvizuoja“ priešastingumą (jei šį žodį suprasime ta prasme, kuria jis vartojamas kasdienėje kalboje, o ne pačioje regularumo teorijoje). Tačiau toks „subjektyvizavimas“ yra veikiau regularumo teorijas papildantis ikifilosofinių intuicijų kilmės išaiškinimas, o ne pagrindinis jų teiginys.

Tai nėra vienintelė mūsų tyrimui reikšminga priešastingumo subjektyvizavimo forma. Kita iš pirmo žvilgsnio panaši pažiūra – kad priešastingumas pačia savo esme (vėlgį ne kasdieniu požiūriu, bet žvelgiant filosofo akimis) yra subjektyvus dalykas: priežastinių teiginių teisingumas ar klaidingumas yra reliatyvus pažįstancio subjekto atžvilgiu. Iš to išeina, kad priežastingumo negalima tapatinti su nuolatinė įvykių sąsaja, net jei ši sąsaja ir būtų vienintelis objektyvus priežastinę ir nepriežastinę įvykių seką skiriantis faktas. Tokią priešastingumo sampratą, pavartodami S. Blackburno (1990) terminą, vadinsime „projektyvistine“. Ją taip pat galima laikyti hiuizmiška atsižvelgiant į tai, kad projektyvizmo elementų esama ir minėto „klasikinio“ XX a. hiuizmo tekstuose: R. B. Braithwaite'as (1960 (1953): 293–303) ir A. J. Ayeris (1976 (1973): 183) derino priežastingumo analizę per dėsnius su pažiūra, kad dėsnių ir atsitiktinių apibendrinimų skirtumą sudaro skirtinga mūsų nuostata jų atžvilgiu⁴.

Tuo remiantis nehiuizminėmis būtų galima tiesiog vadinti visas priežastingumo teorijas, kurios (1) nėra paremtos regularumo (ar gamtos dėsnio) sąvoka ir (2) nepriklauso pro-

³ Iš tokios analizės išplaukia, kad *c* konstatuojantis teiginys „užbaigia“ logiškai pakankamą samprotavimo prielaidų aibę (žr. Nagel 1961: 74). Kai visos kitos prielaidos duotos, šis teiginys tampa logiškai pakankama *e* konstatuojančio teiginio sąlyga. Tuo remiasi priežastingumo analizės per būtiną ir pakankamą sąlygą (pavyzdžiui, Mackie 1993 (1965): 33–50, ypač 47–50). Todėl jas irgi galima laikyti hiuizmiškos regularumo teorijos versijomis.

⁴ Projektyvizmą galima laikyti hiuizmiška pozicija ir remiantis kai kuriomis paties Hume'o interpretacijomis. Būtent tokią interpretaciją gina Blackburnas (1990: 247–250).

jektyvistinių teorijų grupei. Tačiau taip skirstydami teorijas nepakankamai atsižvelgtume į visą dabar egzistuojančią jų įvairovę. Hiumistinę priežastingumo filosofijos paradigmą pastaraisiais dešimtmečiais pakeitė ne viena, o daug koegzistuojančių paradigmu. Dabartiniai filosofai dėl vienu ar kitu priežasčių atmeta ne tik pažiūrą, kad priežastingumas redukuojamas į tam tikrą reguliarumą, bet ir kitas reikšmingas tezes, kurias jie priskiria klasikiniams hiumistams bei jų bendraminčiams. Toliau trumpai apžvelgsime, kokios yra reikšmingiausios paprastai jiems priskiriamos tezės.

- 1) Hiumistinės teorijos yra, vartojant Psillos terminą, „bendrybinės“ (*generalist*; Psillos 2002: 7–8). Kartais tokios teorijos priešingai nehumistinėms „vienetinėms“ (*singularist*) teorijoms, kurioms atskiri priežastiniai faktai viena ar kita prasme yra pirminiai bendrų priežastinių faktų atžvilgiu (Ehring 1997: 4; Psillos 2002: 7–8). O Hume'o tradicijos požiūriu, vienetiniai priežastiniai faktai yra teisingi dėl bendrų priežastinių faktų (Cartwright 1989: 2; Irzik 2001: 85).
- 2) Hiumistinės teorijos, kadangi jos yra paremtos įvykių reguliarumo sąvoka, gali būti pavadintos „ontologiškai taupiomis“. Aiškinamos, kas yra priežastingumas, jos nepostuluoja empiristinės tradicijos požiūriu nepriimtinių esinių – visų pirma, kalbant paties Hume'o terminais, „galių“ ir „būtinų ryšių“ (Ducasse 1951: 115; Irzik 2001: 87; Psillos 2002: 4, 9).
- 3) Hiumiškos teorijos yra „išorinės“ (*extrinsic*) – tokios, kurių požiūriu tai, ar įvykių *c* ir *e* seka yra priežastinė, priklauso ne tik nuo šiems įvykiams priklausančių savybių bei juos siejančių santykių, bet ir nuo šiems įvykiams „išoriškų“ dalykų (Menzies 1996: 100). Taip teigiant

jos priešingai „vidinėms“ (*intrinsic*) teorijoms – tokioms, kurių požiūriu priežastinio ryšio buvimą tarp dviejų įvykių *c* ir *e* lemia vien tų įvykių savybės bei juos siejantys santykiai (Menzies 1998: §1; Psillos 2002: 6–8).

- 4) Hiumistinės teorijos yra *reduktyvios* (Carroll 1990: 187–188; Tooley 1993 (1990): 172–176). Taigi jos teigia, kad priežastingumas yra viena ar kita prasme priklausomas nuo nepriežastinių pasaulio ypatybių (Psillos 2002: 8). „Klasikiniame“ hiumizme tos ypatybės – tai reguliarumo faktai.
- 5) Hiumistų požiūriu, priežastingumas *nėra tiesiogiai stebimas* (Carroll 1990: 187; Cartwright 1993: 424; Menzies 1998: §1; Psillos 2002: 169).

Visos šios hiumizmui tipiškos tezės buvo dabartinių teoretikų vienaip ar kitaip kritikuotos. Tokią kritiką (bei šių tezių gynybą) galima laikyti šiuolaikinės hiumizmo ir antihiumizmo kontroversijos išraiška. Tuo remdamiesi tas tezes toliau laikysime teorijų „hiumiškumo“ kriterijais.

Tokių kriterijų nesunkiai galima rasti ir daugiau⁵. Jų čia nenagrinėsime tiek dėl vietos stokos, tiek dėl to, kad, kaip parodysime toliau, pirmiau išvardytas tezes liečiančios kontroversijos apima pakankamai didelę čia nagrinėjamo diskurso dalį, o ne tik polemiką reguliarumo teorijų pagrįstumo klausimu. Todėl jų analizė ganėtinai paranki siekiant atskleisti aiškesnę (nors ir ne visiškai detalų) dabartinės nehumistinės priežastingumo filosofijos vaizdą.

Jeigu pateikti kriterijai būtų lygiaverčiai ir nepriklausomi, tai nagrinėjamas teorijas būtų

⁵ Esama ir daugiau pažiūrų, kurias dėl suprantamų priežasčių dabartinėje priežastingumo filosofijoje įprasta sieti su „hiumizmo“ terminu – pavyzdžiui, pažiūra, kad priežastys laiko atžvilgiu visada yra pirmesnės už savo padarinius; taip pat epistemologiniai (1) bei (4) pažiūrų atitikmenys ir kt.

galima surikiuoti pagal jų „hiumiškumo“ „laispni“ atsižvelgiant į tai, kurias tezes jos priima ar atmeta. Tačiau, kaip parodysime toliau, šie kriterijai daugumos teorijų atveju nėra lygiaverčiai ir nepriklausomi. Be to, „hiumiškos“ tezės nagrinėjamos teorijose atlieka nevienodą vaidmenį. Šia prasme galima teigti, kad (1) visiškai tikslaus atsakymo į šio straipsnio pavadinime iškeltą klausimą pateikti negalima ir kad (2) ne visada įmanoma palyginti dvi teorijas – kuri iš jų yra labiau „hiumiška“.

2. Vienetinis priešastingumas nehiumistinėse teorijose

Atsižvelgiant į pirmiau įvardytą (1) hiumizmo tezę, viena pagrindinių nehiumistinių tendencijų dabartinėje priešastingumo filosofijoje būtų galima pavadinti vienetinių priešastingumo teorijų gausą. Visas šias teorijas vienija tai, kad jose pirminiu laikomas vienetinis (ar „atskirybiniškas“), o ne bendras (ar „rūšinis“) priešastingumas. Tačiau šios teorijos turi ir gana daug skirtumų. Trumpai apžvelgę šiuos skirtumus, čia sieksime atsakyti į klausimą: ar tai, kad šiose teorijose teigiamas vienetinio priešastingumo pirmumas, tikrai gali būti laikoma galutiniu kriterijumi darant išvadą, kad šios teorijos yra nehiumiškos?

Visų pirma, teiginį, kad visose šiose teorijose vienetinis priešastingumas yra pirminis, derėtų kiek patikslinti. Mat daugelis svarbių vienetinių teorijų neneigia, kad priešastingumas kaip nors turėtų būti susijęs ne tik su atskirybėmis, bet ir su bendrais faktais (ar net iš dalies priklausomas nuo jų). Šios pažiūros neigimas veikiausiai ir negali būti labai įtikinamas turint omenyje tai, kaip ilgai hiumistinė tradicija dominavo ir darė įtaką mūsų ikifilosofinėms intuicijomis. Vienetinių teorijų autoriai taip pat siekia įtraukti į savo teorijas bendrybinius elementus. Tačiau šiose teorijose formuluojama

(ar numanoma) vienetinio ir bendrybinio priešastingumo santykio samprata gana įvairi.

Paprasčiausia ir turbūt nuosekliausia vienetinių teorijų apologetams būtų teigti, kad yra galimi tiek vienetiniai, tiek bendri priešastingumai, tačiau antrieji tėra atskirų priešastingumo atvejų apibendrinimai. Tokią pažiūrągina C. J. Ducasse (1993 (1926): 129).

Kiti autoriai mėgina pasakyti, kad ir hiumistai, ir nehiumistai yra savaip teisūs – įrodiñėja, kad vienetinis ir bendras priešastingumas yra dvi skirtingos, viena į kitą neredukuojamos (nors ir susijusios) priešastingumo rūšys (Eells 1991: 6, 178, 351).

Dar viena kompromisinė pozicija – nuomonė, kad vienetinio ir bendro priešastingumo santykiai epistemologinėje ir ontologinėje plotmėje yra skirtingi (Armstrong 1997: 216–219; Armstrong & Heathcote 1991: 67–69; Davidson 1993 (1967): 84–85).

Tai toli gražu dar ne visos teoretikų išmėgintos pozicijos svarstant vienetinio ir bendro priešastingumo santykio klausimą. Esama vienetinių teorijų autorių, kurie apskritai mėgina nuo šio klausimo atsiriboti (Ehring 1997: 10; Lewis 1986 (1973): 161–162; Mellor 1995: 6). Vis dėlto visiškai nuo jo atsiriboti gali būti gana sudėtinga. Antai tiek D. Lewiso, tiek D. H. Melloro teorijose vienetinių priešastingumų teiginių teisingumas iš dalies yra priklausomas nuo to, kokie dėsniai egzistuoja ir kokie ne (plg. Lewis 1986 (1973): 163; Mellor 1995: 214–215). Vadinasi, nepaisant šių autorių pirminių intencijų, galima teigti, kad (1) kriterijaus atžvilgiu šie autoriai veikiausiai priklauso hiumistų nei jų oponentų stovyklai. Būtent tokį „nuosprendį“ Lewisui skelbia D. Armstrongas (2004: 126) ir Psillos (2002: 131–132).

Taigi vienetinių teorijų autoriai nebūtinai atmeta viską, ką Hume'as teigė apie rūšinį priešastingumą. Jų pažiūros į vienetinio ir bendro priešastingumo santykį yra labai įvairios. To-

dėl vien pagal tai, ką jie teigia apie šį santykį, būtų gana sunku tiksliai nustatyti, kuris autorius čia yra „labiausiai“ nehiumiškas. Norint atsakyti į šio straipsnio pavadinime keliamą klausimą, vertėtų atsižvelgti ne tik į tai, ar nagrinėjamos teorijos yra vienetinės, bet ir į kitas jose teigiamas pažiūras. Klausina: ar tas teorijas galima pavadinti hiumiškomis pagal kitus pirmiau išvardytus kriterijus?

Pirmiausia pažymėtina, kad nemažai vienietinių teorijų yra nehiumiškos dar ir pagal (5) kriterijų. Jų autoriai siekia paneigti Hume'o tezę, kad stebėdami atskirus priežastingumo atvejus mes nematome nieko, kas galėtų sukelti mummyse „būtinio ryšio idėją“ (Hume 1995 (1748): 98–99 [VII.2]). Jeigu ši idėja yra mūsų priežastingumo sampratos dalis, tai reikštų, kad mes stebėdami atskirus atvejus negalime matyti jokio skirtumo tarp priežastinės ir nepriežastinės dviejų įvykių sekos.

Taigi daug autorių mano, kad vienietinis, būtinumu pasižymintis priežastingumas ne tik egzistuoja, bet ir gali būti stebimas. Jie argumentuoja daugeliu būdų:

- 1) Nurodo paties Hume'o samprotavimų trūkumus – esą jis nepakankamai atsižvelgęs į faktus, kad mes galime reflektuoti savo valios veikimą ir patirti pasipriešinimą mūsų kūno pastangoms (Armstrong 1997: 212–216; Menzies 1998: §2).
- 2) Tvirtina, kad Hume'o argumentai prieš vienietinio priežastingumo stebimumą praranda savo galią, jeigu tik atmetame jų prielaidas – bendrą Hume'o idėjų teoriją (Cartwright 1993: 424–425; Irzik 2001: 94–96; Menzies 1998: §4).
- 3) Pasiremia kognityvinės psichologijos atliktais priežastingumo patyrimo tyrimais (Irizik 2001: 96–98; Menzies 1998: §3).
- 4) Siūlo labiau atsižvelgti į kasdienės kalbos vartosenos faktus, rodančius, kad

mes paprastai laikome stebimais įvairius priežastinio poveikio atvejus (*causings*) – tokius kaip užkliuvimas, pastūmimas ir kt. (Anscombe 1993 (1971): 92–93; taip pat plg. Cartwright 1993: 426–427).

Kita vertus, esama autorių, kurie imasi kurti vienietinio priežastingumo teorijas apskritai nesprendami priežastingumo stebimumo problemos ar net atvirai nuo jos atsiribodami (pavyzdžiui, Lewis 2004: 75–76). Išvadą, kad vienietinis priežastingumas yra pirminis, šie autoriai prieina kitais būdais – ne tirdami, kokius „įspūdžius“ ar „idėjas“ apie priežastingumą mes galime turėti, o veikiau mėgindami paaiškinti intuiciją, kad ontologiniu požiūriu tai, ar tam tikra įvykių seka yra priežastinė ar ne, priklauso vien nuo šiems įvykiams „vidinių“ sąvybių ir jų tarpusavio santykių, o ne nuo kokių nors kitų įvykių, t. y. jie pirmiausia atsisako hiuizmo (3), o ne (5) kriterijaus atžvilgiu.

Žinoma, vien tokios intuicijos egzistavimas nebūtų pakankamas pagrindas vienietinei priežastingumo teorijai priimti. Kaip teigia Psillos (2002: 6–7), ši intuicija yra tiek pat stipri kaip intuicija, kad priežastingumas priklauso nuo faktų apie įvykių regularumus. Todėl vienietinių teorijų gynėjai imasi įrodyti šios intuicijos teisingumą pateikdami tam tikrą priežastingumo analizę – nurodydami tokį priežastinių ryšių ontologinį pagrindą, kurį sudarytų ne bendri, o tik priežasties ir padarinio atžvilgiu lokalūs vienietiniai faktai. Antai (vėlyvasis) W. C. Salmonas (1997: 468) laiko vienietinį priežastingumą tvarių dydžių (*conserved quantities*) perdavimu, (ankstyvasis) D. Lewisas (1986 (1973): 163–167) – kontrafaktine atskirų įvykių priklausomybe, C. J. Ducasse (1993 (1926): 127) prilygina įvykio priežastį vieninteliu pokyčiui artimiausioje to įvykio aplinkoje ir t. t.

Tokia vienietinės teorijos kūrimo strategija galima tiek tuo atveju, kai teigiamas priežastingumo stebimumas, tiek tada, kai jis netei-

giamas. Tai, kad priešastingumo ontologinis pagrindas yra vienetinio pobūdžio, *paaiškina*, kodėl jis gali būti stebimas. Vien konstatuojant faktą, kad priešastingumas yra stebimas, bet nepaaškinant priešastingumo prigimties, nepavyktų sukurti teorinės alternatyvos, lygiavertės klasikiniam humizmui. Mat pastaroji teorija ne tik konstatuoja faktą, kad priešastingumas *nera* stebimas, bet ir jį paaškina apeliuodama į priešastingumo prigimtį.

Priešastingumo ontologinio pagrindo įvardijimas daugelyje teorijų įgauna redukcijos formą. Tokia redukcija atliekama siekiant įrodyti, kad vienetinis priešastingumas yra pirminis (o kartu – kad priešastingumas gali būti stebimas).

Vadinasi, pažiūros, kad vienetinis priešastingumas yra įmanomas ir kad jis yra pirminis bendro priešastingumo atžvilgiu, priėmimas gali priklausyti nuo to, kaip priešastingumas yra analizuojamas ar redukuojamas. Jeigu jis redukuojamas į atskirus, o ne į bendrus faktus, tai priešastingumo teorija gali būti vienetinė būtent *dėl to*, kad ji yra reduktyvi. Tokia teorija būtų nehumiška pagal (1) pirmiau nurodytą kriterijų, tačiau veikiausiai humiška pagal (4) kriterijų. Tai reiškia, kad (1) kriterijus negali būti galutinis atsakant į klausimą, ar tam tikra teorija yra nehumiška. Čia reikia atsižvelgti dar ir į tai, ar ji yra reduktyvi.

Reduktyvumas lemia ir tai, ar teorija atitinka (2) humiškumo kriterijų. Reduktyvių vienetinių teorijų autoriai šio kriterijaus požiūriu savo tikslus gali formuluoti labai humiškai (pavyzdžiui, Ducasse 1951: 118; Salmon 1998 (1994): 248).

3. Reduktyvizmo atsisakymas nehumistinėse teorijose

Dar Hume'as rašė:

Jeigu objektai nebūtų taisyklingai vienas su kitu sujungti, mes niekada neįgytume priešas-

ties ir padarinio sąvokos; šis taisyklingas jungimasis skatina protą padaryti išvadą, kuri yra vienetinis mūsų suvokiamas ryšys. Jeigu kas nors pabandys apibrėžti priešastį apeidamas šias aplinkybes, turės arba vartoti nesuprantamus žodžius, arba žodžio, kurį siekia apibrėžti, sinonimus (1995 (1748): 140 [VIII.1]).

Žvelgiant į dabartinėje priešastingumo filosofijoje priešastingumo redukuojamumo klausimu kilusią kontroversiją, ši formuluotė ganėtina paranki. Reduktyvistai humistai yra tie autoriai, kurie apibrėždami priešastingumą nemėgina „apeiti“ Hume'o minimų „aplinkybių“, t. y. apibrėžime nurodo į „taisyklingą jungimąsi“ arba kokį nors kitą dalyką, kurį pasitelkus redukcijos tikslams nebūtų pernelyg nukrypstama nuo humiškosios empiristinės tradicijos dvasios (nors gal ir atsisakant jos raidės). Tokios pastangos, kaip nurodėme, būdingos net ir kai kuriems vienetinių teorijų autoriams.

O nehumistais laikytini tie autoriai, kurie pasitelkia arba (1) „nesuprantamus žodžius“, arba (2) „žodžio, kurį siekia apibrėžti, sinonimus“. Abiem šiomis strategijomis dabartinėje filosofijoje išties yra vadovaujama – tik, žinoma, jomis sekantys autoriai nevadina jų tokiomis menkinančiais žodžiais kaip kad Hume'as pateiktoje citatoje. Be to, jie įrodinėja, kad tos strategijos vis dėlto yra labiau teisėtos, nei manė Hume'as, ir pagrindžia tai naujais argumentais.

1. Esama autorių (pavyzdžiui, Carroll 1994: 117–120; Hausman 1998: 89; Irzik 2001: 91; Woodward 2003: 20–22), kurie priešastingumo teorijoje atsisako redukcijos tikslo tuo požiūriu, kad užuot mėginę išanalizuoti priešastingumo sąvoką per kitas, empirizmui priimtinesnes sąvokas, tiesiog nagrinėja priešastingumo sąvokos santykius su tokiais sąvokomis kaip priešastinis manipuliavimas, intervencija, priešastinis dėsnis ir kt. Šioms sąvokoms

bendra tai, kad jos yra glaudžiai susijusios su pačia priešastingumo sąvoka (t.y. jų turinį sudėtinga nusakyti neminint priešastingumo). Hiumistai priešastingumo analizei pasitelkdamo sąvokas, kur kas mažiau susijusias su priešastingumo sąvoka, todėl jie gali šią nereduktyvistinę strategiją (kiek paniekiamai) vadinti „apibrėžimu per sinonimus“⁶.

Ypač griežtas tokio antireduktyvizmo variantas – tai pažiūra, kad priešastingumo išvis nereikia analizuoti, mat tai esanti pradinė (*basic*) sąvoka (Carroll 1994: 117–149; Armstrong 1997: 202 ir toliau).

2. Kita priešastingumo „apibrėžimo“ strategija, apie kurią Hume’as užsimena pateiktoje citatoje, yra „nesuprantamų žodžių“ vartojimas. Empiristinės hiumiškosios tradicijos požiūriu, tokie nesuprantami (t. y. beprasmingi) žodžiai – tai „metafizinės“ sąvokos, žyminčios tam tikrus „paslaptinius“, jusliniam patyrimui neprieinamus esinius, kuriuos filosofai postuluoja siekdami ką nors paaiškinti (šiuo atveju – priešastingumą)⁷. Šiuos požymius daugmaž atitinka tokie dabartinėse priešastingumo teorijose pasitelkiami esiniai kaip universalijų santykiai (Tooley 1987: 251–296), savybių priešastinės galios (*capacities*; Cartwright 1989: 141 ir toliau), dėsningi būtini ryšiai (Hausman 1998: 55–59; Hausman & Woodward 1999: 556) ir kt.

⁶ Veikiausiai ir pats Hume’as cituotoje vietoje kalbėjo ne apie sinonimus įprastine prasme, o apie „susijusias“ sąvokas. Tokiai interpretacijai pritaria ir B. Stroudas (1977: 258–259). Plg. panašias vietas Hume’o „Traktate apie žmogaus prigimtį“ (1986 (1739): 124–125, 206 [I.III.2, I.III.14]).

⁷ T. y. tie filosofai mano, kad tokių esinių postulavimas yra būtinas norint atsakyti į klausimą „dėl kokių pasaulyje egzistuojančių dalykų priešastiniai teiginiai yra teisingi?“ (žr. Armstrong 2004). Jeigu tie esiniai postuluojami vien kaip priešastingumo paaiškinimas, tada jų neįmanoma apibūdinti kitaip nei per santykį su priešastingumu. Tokiu atveju galima teigti, kad priešastingumo teorijoje vadovaujamas iškart abiem Hume’o įvardytomis antireduktyvizmo strategijomis.

Atrodytų, kad šių esinių pavadinimai dažnai atitinka kaip tik tas metafizikos sąvokas, kurias pats Hume’as atmetė, o XX a. hiumistai (pavyzdžiui, Ayer 1962: 186) niekinamai vadino „animistinėmis“. Nepaisant to, šių teorijų autoriai nevengia paminėti savo simpatijų empirizmo filosofinei tradicijai ir pabrėžti, kad pasitelkus šiuolaikinės analitinės mokslo filosofijos priemones (pavyzdžiui, teorinių terminų analizę) tuos „paslaptinius“ esinius įmanoma padaryti mažiau paslaptinius ir empiristiškai „pateisinti“. Pavyzdžiui, N. Cartwright (1989: 167) sako, kad priešastinių galių priėmimas atitinka empirizmo (nors ir ne tokio griežto kaip kad tradicinis empirizmas, prielaidavęs episteminių fundamentizmą) reikalavimus, nes tos galios gali būti išmatuotos (*measured*). O D. M. Hausmanas (1998: 58) ir M. Tooley (1987: 251) laiko savo teorijose postuluojamus esinius „teoriniais“ esiniais, tokiais kaip gamtos mokslų postuluojami atomai ar molekulės.

Nepaisant tokių „nuolaidų“ empirizmo principams, taip pat nepaisant to, kad šie autoriai nelaiko priešastingumo sąvokos pradinė, jų teorijos negali būti vadinamos reduktyvomis ta prasme, kuria reduktyvomis laikomos hiumiškos teorijos. Esiniai, kuriuos šie autoriai postuluoja aiškindami priešastingumą, turi pernelyg daug hiumiškajai tradicijai nepriimtinių bruožų. (Nagrinėjamame diskurse šie esiniai kartais netgi vadinami tiesiog „nehiumiškais“.) Vieną svarbų jų bruožą jau minėjome – jie paprastai laikomi nestebimais. Kiti svarbūs nehiumiškų esinių bruožai yra tokie:

1) Iš tokių esinių egzistavimo logiškai išplaukia tam tikrų kitų esinių egzistavimas ar neegzistavimas⁸. Taigi jų buvimas nedera su Hume’o (1995 (1748): 112 [VII.2]) žodžiais, kad „[v]isi reiškiniai atrodo visiškai nesusiję ir

⁸ Šį nehiumiškų esinių ypatumą pabrėžia, pavyzdžiui, Tooley (2004: 81).

atskiri“ (jeigu tai interpretuosime kaip ontologinę, ne epistemologinę tezę).

2) Tokie esiniai yra „autonomiški“ – jų egzistavimas, neegzistavimas ir pobūdis nepriklauso nuo įprastinių, „hiumišku“ esinių egzistavimo. Vaizdžiai tariant, jie yra kažkur „virš“ įprastinių esinių, kažkas „daugiau“ nei šie.

Antrąjį „nehiumišku“ esinių bruožą galima mėginti nusakyti remiantis Lewiso (1986: ix–x) „hiumiškojo supervenavimo“ (*Humean supervenience*; toliau – HS) teze. Šios tezės formuluotėje vartojama dabartinėje analitinėje filosofijoje labai populiaru *supervenavimo* sąvoka. Supervenavimas (bent jau šiame kontekste) yra tam tikras priklausomybės santykis tarp dviejų savybių grupių: *A* grupės savybės supervenuoja *B* grupės savybių atžvilgiu, jeigu bet kurie du galimi pasauliai, sutampantys *B* savybių atžvilgiu, sutampa ir *A* savybių atžvilgiu. Kitaip tariant, negali būti jokio skirtumo *A* savybių atžvilgiu, jeigu nėra skirtumo *B* savybių atžvilgiu.

Taigi HS tezė skelbia, kad visi kontingentiški mūsų pasaulio (t. y. aktualiai egzistavę, egzistuojantys ir egzistuosiantys) istorijos faktai supervenuoja atskiruose erdvėlaikio taškuose lokalizuotų savybių ir jų išsidėstymo atžvilgiu. Tokios savybės yra „pamatiniai“ pasaulį sudarantys elementai. Nehiumiškais būtų galima pavadinti bet kokius esinius, kurių egzistavimas prieštarautų šiai tezei. Beje, jei papildome HS reikalavimu, kad pamatinių pasaulio savybių lokalizacijos atskiruose erdvėlaikio taškuose būtų logiškai nepriklausomos, tada ši formuluotė tinka ne tik (2), bet ir (1) nehiumišku esinių bruožui nusakyti.

Ar tokia formuluotė tikrai tinkama siekiant įvardyti, kokie esiniai yra „nehiumiški“? Tikslus atsakymas į šį klausimą reikalautų atskiro tyrimo. Čia tiesiog priimsime prielaidą (jai priitaria, pavyzdžiui, J. Kimas (1984: 171–176), taip pat Lewisas (1999 (1983): 29–30)), kad su-

pervenavimo santykis yra būtina redukuojamumo sąlyga. Jei ši prielaida teisinga, tai nehiumistinėse priežastingumo teorijose postuluojami „nehiumiški“ esiniai tikrai yra tokie esiniai, kurių buvimas prieštarautų HS.

HS tezės teisingumas ar klaidingumas yra svarbus ir siekiant pateisinti pirmiau minėtą teorinę strategiją, kurią Hume'as vadino apibrėžimu vartojant žodžio, kurį siekiama apibrėžti, sinonimus. Mat jeigu HS tezė klaidinga, tai priežastingumas negali būti redukuotas į nepriežastines pasaulio ypatybes, o kartu – ir būti apibrėžtas per „nesinonimiškas“ sąvokas.

Ar visa tai reikštų, kad galima visas teorijas, kurios prieštarauja HS tezei, vadinti nehiumistinėmis?⁹ Ne. Mat nors prieštaravimas HS yra būtina buvimo nehiumistu sąlyga, tačiau ji tam tikru atžvilgiu nėra pakankama.

Tai tvirtinti leidžia pirmame skyrelyje minėtų *projektyvistinių* priežastingumo teorijų egzistavimas. Priežastingumas jose – ne objektyvi pasaulio ypatybė, o tik tam tikrų subjekto nuostatų projekcija. Kaip pavyzdį čia aptarsime W. Spohno (2004) teoriją¹⁰. Tačiau tokios teorijos gali *prieštarauti* HS ta prasme, kad priežastiniai ryšiai jose nebūtinai supervenuoja nepriežastinių faktų atžvilgiu. Kai Spohnas teigia, kad priežastingumo negalima visiškai „objektyvuoti“ (2004: §6), tai reiškia, kad racionaliai priimtinių priežastinių sprendinių skirtumus ne visada atitinka kokie nors objektyviai egzistuojančių nepriežastinių faktų skirtumai.

Kita vertus, galima teigti, kad tarp projektyvistų ir HS tezės gynėjų įmanomas tam tik-

⁹ Tokį tapatinimą galima numanyti daugelyje tekstų. Įprasta HS gynėjus vadinti „hiumistais“ (žr., pavyzdžiui, Carroll 1994: 57; Psillos 2002: 133; Tooley 1987: 29).

¹⁰ Be abejo, ši teorija nėra vienintelė savo rūšies „atstovė“. Tai, ką teigsime apie Spohno teoriją, galioja, pavyzdžiui, ir B. Wardui, nors šis autorius analizuoja ne priežastingumą, o gamtos dėsnius. Wardas itin akcentuoja, kad hiumizmas galimas ir be HS (2002: 191).

ras sutarimas dėl to, kokie esiniai iš tikrųjų egzistuoja. Gindamas HS tezę, jos autorius siekė parodyti, kad „visa tai, kas yra pasaulis, – tai neaprepiama lokalių atskirų faktų mozaika (...). [M]es turime savybių (*qualities*) išsidėstymą. Ir tai yra viskas“ (Lewis 1986: ix–x). Jei-gu šiais žodžiais išreiškta intuicija teisinga, tuomet priežastingumo paaiškinimui nereikia ko nors „daugiau“ nei tik lokalių atskirų nepriežastinių faktų. Spohno teorijos požiūriu, tokiame paaiškinime taip pat nereikalingi kokie nors papildomi, naujos rūšies faktai – pakanka pažįstamo subjekto¹¹.

Ar tai reikštų, kad neteisinga laikyti nehiu-mistinėmis tas priežastingumo teorijas, kurios prieštarauja HS tezei? Ne visai. Tiesiog teigti, kad pritarimas HS yra lemiamas dalykas, skiriantis hiu-mistines teorijas nuo nehiu-mistinių, galima tik tuo atveju, jeigu priimama papildoma prielaida: priežastingumas yra objektyvus. Tai rodo ypatingą priežastingumo objektyvumo įrodymo (ar paneigimo) svarbą ginant (ar kritikuojant) nehiu-mistines priežastingumo teorijas.

Išvados

1) Vadovaujantis standartine hiu-mizmo interpretacija, reikšmingiausia hiu-mizmo forma XX a. analitinėje priežastingumo filosofijoje

laikytinos reguliarumo teorijos (C. G. Hempelio, E. Nagelio ir kitų).

2) Daugumoje vienetinių teorijų įvairiomis formomis priimama hiu-miška išvalga, jog priežastingumas yra neatsiejamas nuo faktų apie bendrybes, todėl tai, ar nagrinėjama teorija yra vienetinė, negali būti galutinis jos „nehiu-miškumo“ kriterijus.

3) Teorijos reduktyvumas yra svarbesnis hiu-miškumo kriterijus nei tai, ar teorija yra vienetinė ir ar joje ginama priežastingumo stebimumo tezę, nes priežastingumo redukcija į vienetinius faktus gali būti naudojama pagrįsti pažiūrai, kad vienetinis priežastingumas yra pirminis, o kartu – ir priežastingumo stebimumo tezei.

4) Dvi pagrindinės šiuolaikinio nehiu-mistinio antireduktyvizmo strategijos, kurių formuluotes galima rasti jau paties Hume'o tekstuose, yra (a) priežastingumo analizė per glaudžiai susijusias sąvokas arba priežastingumo sąvokos laikymas pirmine; (b) priežastingumo paaiškinimas pasitelkiant naujus, „klasikinio“ hiu-mizmo požiūriu nepriimtinius esinius.

5) Net jeigu supervenavimo santykis yra būtina ontologinės redukcijos sąlyga, „hiu-miškojo supervenavimo“ tezės priėmimas ar atmetimas gali būti laikomas teorijos hiu-miškumo (ar nehiu-miškumo) kriterijumi tik tada, kai tariama, kad priežastingumas yra objektyvus.

LITERATŪRA

Ayer, A. J. 1962. *The Foundations of Empirical Knowledge*. London, New York: Macmillan & Co., St. Martin's Press.

Ayer, A. J. 1976 (1973). *The Central Questions of Philosophy*. London: Penguin.

Anscombe, E. 1993 (1971). „Causality and Determination“, in E. Sosa & M. Tooley, eds. *Causation*. Oxford: Oxford University Press, 88–104.

Armstrong, D. M. 1997. *A World of States of Affairs*. Cambridge: Cambridge University Press.

¹¹ Jeigu tai reikštų, kad Spohnui priežastingumas nėra paties pasaulio dalis, tai galima teigti, kad šiuo atžvilgiu jo priežastingumo sampratą įmanoma netgi paraidžiui suderinti su Lewiso HS.

- Armstrong, D. M. 2004. *Truth and truthmakers*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Armstrong, D. M. & Heathcote, A. 1991. „Causes and Laws“, *Nous* 25 (1): 63–73.
- Blackburn, S. 1990. „Hume and Thick Connections“, *Philosophy and Phenomenological Research* 50: 237–250.
- Braithwaite, R. B. 1960 (1953). *Scientific Explanation: A Study of the Function of Theory, Probability and Law in Science*. New York: Harper & Brothers.
- Carroll, J. 1990. „The Humean Tradition“, *The Philosophical Review* 99 (2): 185–219.
- Carroll, J. 1994. *Laws of Nature*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cartwright, N. 1989. *Nature's Capacities and Their Measurement*. Oxford: Oxford University Press.
- Cartwright, N. 1993. „In Defence of 'This Worldly' Causality: Comments on van Fraassen's *Laws and Symmetry*“, *Philosophy and Phenomenological Research* 53 (2): 423–429.
- Davidson, D. 1993 (1967). „Causal Relations“, in E. Sosa & M. Tooley, eds. *Causation*. Oxford: Oxford University Press, 75–87.
- Ducasse, C. J. 1993 (1926). „On the Nature and the Observability of the Causal Relation“, in E. Sosa & M. Tooley, eds. *Causation*. Oxford: Oxford University Press, 125–136.
- Ducasse, C. J. 1951. *Nature, Mind, and Death*. La Salle, Illinois: Open Court.
- Eells, E. 1991. *Probabilistic Causality*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ehring, D. 1997. *Causation and Persistence: A Theory of Causation*. New York, Oxford: Oxford University Press.
- Hausman, D. M. 1998. *Causal Asymmetries*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hausman, D.M. & Woodward, J. 1999. „Independence, Invariance, and the Causal Markov Condition“, *The British Journal for the Philosophy of Science* 50: 521–583.
- Hempel, C. G. 1965. „Aspects of Scientific Explanation“, in *Aspects of Scientific Explanation and other Essays in the Philosophy of Science*. New York: Free Press, 331–489.
- Hume, D. 1986 (1739). *A Treatise of Human Nature: Being an Attempt to Introduce the Experimental Method of Reasoning into Moral Subjects*. E. C. Mossner, ed. London: Penguin.
- Hume, D. 1995 (1748). *Žmogaus proto tyrinėjimas*. Vilnius: Pradai.
- Irzik, G. 2001. „Three Dogmas of Humean Causation“, in M. C. Galavotti, P. Suppes & D. Costantini, eds. *Stochastic Causality*. Stanford: CSLI Publications, 85–101.
- Jenkins, J. J. 1992. *Understanding Hume*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Kim, J. 1984. „Concepts of Supervenience“, *Philosophy and Phenomenological Research* 45 (2): 171–176.
- Lewis, D. 1986 (1973). „Causation“, in *Philosophical Papers*, Volume II. Oxford: Oxford University Press, 159–172.
- Lewis, D. 1999 (1983). „New work for a theory of universals“, in *Papers in Metaphysics and Epistemology*. Cambridge: Cambridge University Press, 8–55.
- Lewis, D. 1986. „Introduction“, in *Philosophical Papers*, Volume II. Oxford: Oxford University Press, ix–xvii.
- Lewis, D. 2004. „Causation as Influence“, in J. Collins, L. A. Paul & N. Hall, eds. *Causation and Counterfactuals*. Cambridge, Mass.: MIT Press, 75–106.
- Mackie, J. L. 1993 (1965). „Causes and Conditions“, in E. Sosa & M. Tooley, eds. *Causation*. Oxford: Oxford University Press, 33–55.
- Mackie, J. L. 1980. *The Cement of the Universe. A study of Causation*. 2nd ed. Oxford: Clarendon Press.
- Mellor, D. H. 1995. *The Facts of Causation*. London: Routledge.
- Menzies, P. 1996. „Probabilistic Causation and the Pre-emption Problem“, *Mind* 105 (417): 85–117.
- Menzies, P. 1998. „How Justified are the Humean Doubts about Intrinsic Causal Links?“, *Communication and Cognition* 31: 339–364. – <http://evansexperientialism.freewebspace.com/menzies.htm>, 2005.08.16.
- Nagel, E. 1961. *The Structure of Science: Problems in the Logic of Scientific Explanation*. New York, Burlingame: Harcourt, Brace & World.
- Psillos, S. 2002. *Causation and Explanation*. Montreal & Kingston, Ithaca: McGill-Queen's University Press.
- Salmon, W. C. 1998 (1994). „Causality without Counterfactuals“, in *Causality and Explanation*. New York, Oxford: Oxford University Press, 248–260.
- Salmon, W. C. 1997. „Causality and Explanation: A Reply to Two Critiques“, *Philosophy of Science* 64 (3): 461–477.
- Spohn, W. 2004. „Causation: An Alternative“, *Forschungsberichte der DFG-Forschergruppe Logik in der Philosophie* 116. – http://www.unikonstanz.de/FuF/Philo/Philosophie/Mitarbeiter/spohn_files/wspohn51.pdf, 2005.08.13.

Strawson, G. 1992 (1989). *The Secret Connexion: Causation, Realism, and David Hume*. Oxford: Clarendon Press.

Stroud, B. 1977. *Hume*. London, New York: Routledge & Kegan Paul.

Tooley, M. 1987. *Causation: A Realist Approach*. Oxford: Clarendon Press.

Tooley, M. 1993 (1990). „Causation: Reductionism versus Realism“, in E. Sosa & M. Tooley, eds. *Causation*. Oxford: Oxford University Press, 172–192.

Tooley, M. 2004. „Probability and causation“, in Ph. Dowe & P. Noordhof, eds. *Cause and Chance: Causation in an Indeterministic World*. London, New York: Routledge, 77–119.

Ward, B. 2002. „Humeanism without Humean Supervenience: A Projectivist Account of Laws and Possibilities“, *Philosophical Studies* 107: 191–218.

Woodward, J. 2003. *Making Things Happen: A Theory of Causal Explanation*. Oxford: Oxford University Press.

WHAT IS A NON-HUMEAN THEORY OF CAUSATION?

Vytautas Grenda

Summary

The article analyses the controversies in contemporary analytical philosophy of causation. Using the famous distinction between “Humean” and “non-Humean” theories, the main issues that divide them are stated. Carrying out metaphilosophical analysis of these theories, author discusses the relationships between

Humean and non-Humean principles. He argues that the crucial issue in the controversies investigated is the acceptance or rejection of reductionism with respect to causation.

Keywords: causation, analytical philosophy, David Hume

Įteikta 2006 01 19